

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA
MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

FASDIQLAYMAN
Guliston davlat universiteti
rektori **M.T.Xodjiyev**
2022 y

“HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI”

FANI O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 800000 – Qishloq, o'rmon, baliq xo'jaligi

Ta'lim sohasi: 810000 – Qishloq xo'jaligi

Ta'lim yo'nalishi: 60810100 – Qishloq xo'jaligini
mexanizatsiyalashtirish

Guliston-2022

Fan/modul kodi HFX1505 7		O'quv yili 2024-2025	Semestr 5	ECTS - Kreditlar 5 7	
Fan/modul turi Tanlov fan		Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 4	
1	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)	
	Hayot faoliyati xavfsizligi	60	90	150	
<p>I. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad - talabalarni insonlar hayot faoliyatiga xavf soladigan va atrof-tabiiy muhitga zarar yetkazadigan tabiiy, texnogen, ekologik, ijtimoiy favqulodda vaziyatlar ulardan muhofazalanish tadbirlari, Respublika miq'osida va global doirada insonlar hayotiy faoliyati xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar mazmuni bilan tanishtirish hamda shunday holatlarda harakatlanish, birinchi tibbiy yordam ko'rsatishga o'rgatish orqali yuksak, umumiy kasb-hunar madaniyatiga, ijodiy va ijtimoiy faollikka ega pedagogik kadrlarning yangi avlodini shakllantirish.</p> <p>Fanning vazifasi - talabalarni turmushda, mehnat faoliyatida, dam olish, atrof-muhitning turli noqulay sharoitlarida xavfsizlik chora-tadbirlari va harakatlanish usullarini o'rgatish; sog'lom turmush tarzi asoslari, birinchi tibbiy yordam ko'rsatish qoidalarini chuqur o'zlashtirish, ommaviy tadbirlarni tashkil etish va o'tkazishni rejalashtirishning o'ziga xos zamonaviy metodikasini egallashlariga erishish orqali kasbiy faoliyatga tayyorlash hamda turli xavflar darajasini kamaytirishdan iborat.</p> <p style="text-align: center;">II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibidagi quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1. Mavzu: Hayot faoliyati xavfsizligi faniga kirish. Hayot faoliyati xavfsizligining huquqiy asoslari. HFX fanining maqsad va va-zifalari, ahamiyati, hayot foyiati xavfsizligini ta'minlashning huquqiy-me'yoriy asoslari to'g'risida ma'lumotlarga ega bo'lish. Respublikamiz va jahon miqyosida hayot faoliyati xavf-sizligi borasida olib borilayot-gan tadbirlar to'g'risida ma'lumotlarga ega bolish. Hayot faoliyati xavfsizligining huquqiy asoslari, mazmuni. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha qabul qilingan asosiy qonunlar, standartlar, nizomlar, qoidalar va meyoriy hujjatlar tizimi.</p> <p>2. Mavzu: Faoliyat xavfsizligini tahlil qilish, Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomika va psixologik asoslari. Faoliyat xavfsizligini tahlil qilish. Hayot faoliyati xavfsizligining asosiy tushunchalari, ularning mazmuni. Xavflar, ularning tasnifi. Faoliyat xavfsizligini ta'minlash tamoyillari, usublari. "Inson - muhit" tizimida inson omili. Faoliyat xavfsizligi psixologiyasi. Inson faoliyatini tashkil qilishning psixologik jihatlari. Ish joylarini estetik jihatdan jihozlash</p> <p style="text-align: center;">2-modul. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimi.</p> <p>3. Mavzu: Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimini tashkil qilish. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimi, xavfsizlikni ta'minlashga oid tadbirlarini rejalashtirish. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimini mablag' bilan ta'minlash.</p> <p>4. Mavzu: Xavfsiz faoliyatni tashkil qilishda xodimlar bilimini tekshirish va o'qitish. Ishlovchilarni faoliyat xavfsizligi talablariga amal qilishga o'qitish va qayta tayyorlash</p>					

tizimi. Xodimlarni o'qitish va qayta tayyorlash ni tashkil qilish. Bilimlarni tekshirish va baholash tizimi samaradorligi.

5. Mavzu: . Ishlab chiqarishda sodir bo'ladigan baxtsiz xodisalar va kasb kasalliklari.

Ishlab chiqarishda mehnat qobiliyatini yo'qotilishi. Faoliyat jarayonida sodir bo'ladigan avariyaalar. Ishlab chiqarishda faoliyat jarayoni vaqtida yuzaga keladigan jarohatlanishlar va kasb kasalliklari. H-1 shakldagi dalolatnomani to'ldirish tartibi.

6. Mavzu: Ishlab chiqarishning sanitariyasi va gigiyenasi meyorlari, mazmuni.

Texnosferada havo muhitining ko'rsatkichlari, ularning mehnat faoliyatiga ta'siri, ishlab chiqarish mikroiklimining gigiyenik meyorlari, ularning inson organizmiga ta'siri. Ishlab chiqarishda mo'tadil ob-havo sharoitini yaratish.

7. Mavzu: Ishlab chiqarish changlari va zaharli moddalarning inson organizmiga salbiy ta'siri, ularga qarshi chora-tadbirlar.

Ishlab chiqarish changlari moddalarning inson organizmiga salbiy ta'siri. Changlarga qarshi chora-tadbirlar. Ishlab chiqarish jarayonlarida zararli omillar va ulardan himoyalalanish tadbirlari. Ishlab chiqarishda zararli moddalar va ulardan himoyalalanish usullari.

8. Mavzu: Ishlab chiqarish korxonalarini shamollatish va yoritish tizimi.

Ishlab chiqarish korxonalarini shamollatish tizimi ularning turlari. Umumiy va mahalliy shamollatishning mohiyati. Ishlab chiqarishda yoritish va uni meyorlari. Tabiiy va sun'iy yoritish. Yoritishga qo'yiladigan sanitar-gigiyenik talablar. Yoritish vositalari va turlari.

9. Mavzu: Ishlab chiqarishda shovqin va titrash.

Shovqin va titrash inson organizmiga zararli ta'siri. Yuzaga kelish sabablari va manbalari. Shovqin va titrashni tasniflash, muhofaza chora-tadbirlarini belgilash. Ultra va infratovushlarning inson organizmiga zararli ta'siri. Yuzaga kelish manbalari va sabablari. Himoyalalanish vositalari.

10. Mavzu: Ishlab chiqarishda zararli nurlanishlar, ularning hususiyatlari va inson organizmiga ta'siri.

Ishlab chiqarishda zararli nurlanishlar, ularning hususiyatlari va inson organizmiga ta'siri. Yuzaga kelish manbalari va sabablari. Ularni tasniflash va meyorlash. Nurlanish manbalari va ulada ishlovchilarning xavfsizligini ta'minlash.

11. Mavzu: Ishlab chiqarishda elektr xavfsizlik asoslari.

Ishlab chiqarishda elektr xavfsizlik asoslari. Elektr tokidan muhofazalanish usullari. Yerga ulab muhofazalanish tadbirlari. Inson tanasiga elektr tokiga ko'rsatayotgan qarshiligi.

3-modul. Favqulodda vaziyatlar va fuqaro muhofazasi.

12. Mavzu: Favqulodda vaziyatlar, ularning turlari va xususiyatlari.

Favqulodda vaziyatlar, ularning turlari va xususiyatlari. Tabiiy ofatlar va ularning sodir bo'ilishi. Texnogen va ekologik favqulodda vaziyatlar va undan muhofazalanish usullari. Suv toshqinlari, yer ko'chkilari, qor ko'chkilari

13. Mavzu: Fuqaro muhofazasining maqsadi va vazifalari, Zilzila va undan ogohlantirish, muhofazalanish tadbirlari.

Fuqaro muhofazasining kuch va vositalari, uning iqtisodiyot tarmoqlarida tashkil etish tartiblari. Fuqaro muhofazasi rejalarini tuzish. Fuqaro muhofazasi shatb-o'quv mashg'ulotlarini tashkil qilish va o'tkazish.

4-modul. Yong'in xavfsizligi asoslari.

14. Mavzu. Yong'in xavfsizligini ta'minlash choralari

Yong'in ofati, uning kelib chiqish sabablari, omillari, turlari, yonish fazalari va ularning

xususiyatlari. Iqtisodiyot tarmoqlari binolari, inshootlari va qurilish materiallarining yong'inga qarshi bardoshlilik darajalari. Sanoat korxonalarining yong'inga va portlashga xavfi bo'yicha toifalari.

5-modul. Birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish asoslari.

15.Mavzu. Birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish asoslari.

Respublikada halokatlar tibbiy xizmatining tashkil etilishi va uning asosiy vazifalari. Jabrlanganlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatishning tartib va qoidalari. Yurak-o'pka reanimatsiyasi (qayta jonlantirish)ni o'tkazish qoidasi. Tomirlardan qon ketishi, turlari, vaqtincha to'xtatish usullari.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulot uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi

1. Fanining asosiy tushunchalari mohiyati; xavf turlarini, ularni guruhlash va identifikatsiyalash
2. Xavflar turlari va ularning turli sohalarda yuzaga keltiradigan zararlari va salbiy oqibatlarini o'rganish.
3. Hayot faoliyati xavfsizligining komfort sharoitlari, ishchi o'rnini ergonomikasini o'rganish.
4. Texnosfera havosi tarkibidagi ishlab chiqarish changlari va zaharli moddalarning inson organizmiga salbiy ta'siri, ularga qarshi chora-tadbirlar.
5. Ishlab chiqarishning zararli va zaharli omillarini inson organizmiga ta'sirini hisoblash.
6. Ishlab chiqarishda shovqin va titrash. Ularning inson organizmiga zararli ta'siri.
7. Ishlab chiqarishdagi tabiiy va sun'iy yorug'likni hisoblash usullari
8. Mexanik jarohatlanishdan muhofazalanish va muhofazalovchi vositalarni aniqlash.
9. Elektr tokining inson organizmiga fiziologik ta'siri.
10. Yong'inni o'chirishning asosiy vositalarini hisoblash usullari.
11. Kasbiy kasalliklarni va ishlab chiqarishdagi jarohatlarni tekshirish, hisobga olish va aniqlash usullari.
12. O'zbekistondagi mehnatni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligi sohasidagi boshqaruv tizimining tuzilishi va funksiyalari.
13. Tashkilotlardagi mehnatni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligini boshqarishdagi xavfli obyektlari.
14. Mehnatni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligini boshqarishni xududiy, ishlab chiqarishdagi darajasi.

15. Zilzila va boshqa turdagi favqulodda vaziyatlarda fuqarolarni muhofaza qilish.

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar
Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan topshiriqlar

1. HFX muammolarini o'rganishga katta hissa qo'shgan jahon va vatanimiz olimlari. Ularning asosiy ilmiy-amaliy ishlari.

2. Faoliyatning turli bosqichlarida xavfsizlik shartlarini tahlil qilish.

3. Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomik ko'rsatkichlarini tahlil qilish.

4. Ish o'rnini tashkillashtirishning talablari.

5. Inson antropometrik ko'rsatkichlarining faoliyat xavfsizligiga ta'siri.

6. Faoliyat xavfsizligini ta'minlashda psixologik omillarning ahamiyati.

7. O'zbekiston Respublikasida hayot faoliyat xavfsizligini ta'minlash sohasida qabul qilingan qonun va meyoriy hujjatlar tizimi.

8. Hayot faoliyati xavfsizligi fani bo'yicha glossariy tuzish.

9. Odam anatomiyasining (antropometrik parametrlarining) xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyati.

10. Hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashga oid chet davlatlarda qabul qilingan qonunlar va meyoriy hujjatlar taxlili.

11. Shovqin va titrashdan himoyalaniş texnik vositalarining guruhlanishi va tuzilishi.

12. Davlat yong'in xavfsizligi xizmati.

13. Respublika bo'yicha yong'inlar sodir bo'lishi va ularda ko'riladigan zararlar to'g'risida statik ma'lumotlar taxlili.

14. Yong'indan himoyalanişning zamonaviy texnik vositalari.

15. Xalqaro terrorizm va terroristik tashkilotlar.

16. O'zbekistonda bo'lishi mumkin bo'lgan texnogen xavflar.

17. Markaziy Osiyoda bo'lishi mumkin bo'lgan tabiiy xavflar.

18. "Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to'g'risida"gi qonun.

19. Favqulodda vaziyatlarda ularning oldini olish va harakat qilish davlat tizimi (FVDT)ning strukturaviy tuzilishi.

20. "Fuqaro muhofazasi to'g'risida"gi qonuni.

	<p>21. "Terrorizmga qarshi kurash to'g'risida"gi qonuni.</p> <p>22. "Xavfli ishlab chiqarish obyektlarining sanoat xavfsizligi to'g'risida" gi qonuni</p> <p>23. "Gidrotexnika inshootlarining xavfsizligi to'g'risida" gi qonuni.</p> <p>24. "Sanitariya nazorati to'g'risida"gi qonuni.</p> <p>25. "Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida"gi qonuni.</p> <p>26. Hayot faoliyati xavfsizligining madaniyatini umumiy tavsifi, uning tarixiy, falsafiy, ijtimoiy va diniy asoslari.</p> <p>27. Hayot faoliyati xavfsizligi sohasidagi xalqari tajribalar.</p> <p>28. Xodimlarning xavfsiz faoliyatini tashkil qilish chora-tadbirlari.</p> <p>29. Ish beruvchining majburiy javobgarligi.</p> <p>30. Mehnat xavfsizligi bo'yicha xodimning bilimlarini tekshirish.</p>
<p>3.</p>	<p>VI. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha Respublikamizda va jahonda olib borilayotgan turli tadbirlar mazmuni; - huquqiy – me'yoriy asoslarini; - turmushda, mehnat faoliyatida, atrof – tabiiy muhitning noqulay sharoitlarida yuzaga keladigan xavflar va ular vaqtida o'zini tutish, muhofazalanish qoidalarini; - muhofaza usul, vositalarini - turli favqulodda vaziyatlarda birinchi tibbiy yordam ko'rsatish qoidalarini, sog'lom turmush tarzi asoslari mazmun, mohiyatini; - insonlar hayot faoliyatiga va atrof - muhitga salbiy ta'sir ko'rsatadigan turli xavflarning oldini olish to'g'risida tasavvurga ega bo'lishi va <i>bilishi kerak.</i> - turmushda uchraydigan turli xavfsizlik choralarini ko'rish; - hayot faoliyatiga xavf tug'diradigan atrof – muhitning noqulay sharoitlarini oldini olish va harakatlanish; - ekologik xavfsizlikni ta'minlash - jarohatlanganda va baxtsiz hodisalarda birinchi tibbiy yordam ko'rsata olish; sog'lom turmush tarziga amal qilish - xavfsizlikni ta'minlashga oid turli tadbirlarda ishtirok etish <i>ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak.</i>
<p>4.</p>	<p>VII. Ta'im texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ma'ruzalar; - interfaol keys-studylar; - seminar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); - guruhlarda ishlash; - taqdimotlarni qilish; - individual loyihalar; -jamo bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
	<p>VIII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, taxlil natijalarini to'g'ri</p>

5.	aks ettira olish, o'rganiiyotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakillarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish
	<p style="text-align: center;">Asosiy adabiyotlar</p> <p>1. M.Tadjiev, I.Nigmatov, Ilxomov M. Favkulodda vaziyatlarда fuqaro muhofazasi. Ўқув қўлланма-Т; М.Ч. "Таълим манбаи",2002.</p> <p>2. M.Tadjiev, I.Nigmatov va boshq, Hayot faoliyati xavfsizligi. O'quv qo'llanma "Tafakkur-bo'stoni", 2012</p> <p>3. Ёрматов Ф.Ё. Юлдашев О. Р., Ҳамрайева А.Л., Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги. –Т.: "Алоқачи", 2009.</p> <p>4. Рахмонов И., Вазҳобов У.В., Ёқубов Х,- Favkulodda ҳолатларда шикастланганларга биринчи тиббий ёрдам курсатиш. - Т.: «Фан», 2005.</p> <p>5. G.S. Ergashyeva, S.M. Ermatova, G.A.Xakimova , S.O. Safarova, D.R. Madazizova , U.D. Murodova, B.J. Xasanova. Hayot faoliyati xavfsizligi, O'quv qo'llanma, T.2016</p> <p style="text-align: center;">Qo'shimcha adabiyotlar</p> <p>1. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi - T.:O'zbekiston, 2014.</p> <p>2. A.Қудратов, Т.Ғаниев, Ў.Р.Йўлдошев. Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги. Маърузалар матни. Т. 2005.</p> <p>3. Искандар Рахмон. "Favkulodda ҳолатларда шикастланганларга биринчи тиббий ёрдам кўрсатиш". Т. 2005.</p> <p>3. Р.А.Рамозонова, Х.А.Содиқова ва бошқалар. «Favkulodda vaziyatlar учун тиббий хамширалар тайёрлаш». Т. 2006.</p> <p>4. X.A.Sadikova, Z.S. Mirxodjayeva, O.A. Shukuraliyeva Jarohatlanishdagi va jarrohlik kasalliklaridagi birinchi tibbiy yordam. O'quv qo'llanma. TDPU nashriyoti. 2009..</p> <p>5. S.M. Ermatova, S.O. Safarova Tibbiy bilim asoslari (Tibbiy yordamning anatomik-fiziologik asoslari). O'quv qo'llanma. Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti. 2009.</p> <p>6. Борис Ли. Халқ тиббиёти. Т. 2009.</p> <p>7. S.M. Ermatova. Hayot faoliyati xavfsizligi (Fuqaro muhofazasi)ni ta'lim texnologiyalari asosida o'qitish. Uslubiy qo'llanma. TDPU nashriyoti. 2012. Т.</p> <p>8. D.R.Madazizova, S.O. Safarova. Hayot faoliyati xavfsizligi (Birinchi tibbiy yordam ko'rsatish)ni ta'lim texnologiyalari asosida o'qitish. Uslubiy qo'llanma. Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti. 2012. Т</p> <p>9. R.R.Masharipov, S.X.Karimova, U.D.Murodova. Hayot faoliyati xavfsizligi (Yong'in xavfsizligi)ni ta'lim texnologiyalari asosida o'qitish. Uslubiy qo'llanma. Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti. 2012. Т.</p> <p>10. Z.S.Mirxodjayeva, M.L.Gulyamova, B.G.Xasanova, N.N.Sayfutdinova. Hayot faoliyati xavfsizligi (Hayot faoliyati xavfsizligining nazariy asoslari)ni ta'lim texnologiyalari asosida o'qitish. Uslubiy qo'llanma. Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti. 2012. Т.</p> <p>11. U.D.Murodova., S.M.Ermatova. Hayot faoliyati xavfsizligi (Yong'in xavfsizligi). Uslubiy qo'llanma. Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti. 2015. Т.</p> <p>12. А.Д.Худоев, Ёнғин хавфсизлиги. Ўқув қўлланма. 2006 й.</p> <p style="text-align: center;">Axborot manbalari</p> <p>1.www gov.uz. O'zbekiston Respublikasi xukumat portali</p> <p>2.www lex.uz O'zbekiston Respublikasi qonun xujjatlari ma'lumoti milliy bazasi</p> <p>3. www.ziyonet.uz</p> <p>4. www.mvd.uz.</p> <p>5. www.mintrud.uz</p>
7.	Fan dasturi Guliston davlat universitet o'quv-uslubiy Kengashining 2023 yil 30 avgustdagi 1-sonli yig'ilish bayonnomasi bilan maqullangan.
8.	<p>Fan/modul uchun ma'sul:</p> <p>R.Q. Raxmatullayev – GulDU,“ Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash</p>

	texnologiyalari” kafedrası katta o’qituvchisi t.f.f.d. (PhD) B.K. Batirov - GulDU,“ Qishloq xo’jaligi mahsulotlarini qayta ishlash texnologiyalari” kafedrası o’qituvchisi
9.	Taqrizehi: K.K.Nuriyev -GulDU,“Qishloq xo’jaligi mahsulotlarini qayta ishlash texnologiyalari”kafedrası prof., t.f.d.